УДК: 343.98:148:667:6

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2021-75-2-140-152>

Ковальов Костянтин Миколайович,
заступник директора
(Державний науково-дослідний експертно-
криміналістичний центр МВС України, м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1964-9283>

СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАННЯ В СУДОВІЙ ЕКСПЕРТИЗИ ВИЗНАЧЕННЯ ДАВНОСТІ ДОКУМЕНТА

У статті сформовано концептуальне бачення напрямів удосконалення науково-методичних засад застосування спеціальних знань у галузі криміналістичного документознавства через створення в межах судової технічної експертизи документів нової експертної спеціальності – визначення давності документа (індекс 2.4). Визначено коло спеціальних знань у галузі криміналістичного документознавства, якими має володіти експерт-документознавець. Проаналізовано погляди вчених щодо змісту спеціальних знань у ретроспективі, узагальнено наукові підходи до виокремлення основних цілей використання спеціальних знань. На цій підставі констатовано, що дискусія з цього приводу триває, зумовлюючи доцільність визначення спеціальних знань за галузями їх застосування. Сформульовано дефініцію «спеціальні знання в галузі криміналістичного документознавства».

Ключові слова:

судова експертиза; судова технічна експертиза документів; експертна спеціальність; визначення давності документа; криміналістичне документознавство; спеціальні знання; спеціальні знання в галузі криміналістичного документознавства; судовий експерт; експерт-документознавець.

Постановка проблеми. Судова експертиза визначення давності документів не втрачає свої актуальності навіть у період електронізації документообігу, що стрімко розвивається в Україні та світі. При цьому для підвищення рівня судово-експертного супроводження розслідування злочинів, пов'язаних із приховуванням і навмисною зміною часу виготовлення документа, особливої ваги набувають спеціальні знання, якими мають володіти судові експерти, виконуючи поставлені перед ними завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над питаннями визначення сутності спеціальних знань, їхніх характерних ознак, застосування в судочинстві працювало не одно покоління вчених-криміналістів, серед них: Л. Ю. Ароцкер, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, А. І. Вінберг, В. Г. Гончаренко, О. О. Ейсман, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. К. Лисиченко, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай. У цьому напрямі здійснюють дослідження В. В. Коваленко, Б. Є. Лук'янчиков, Є. Д. Лук'янчиков, І. В. Пиріг, К. О. Чаплинський, Ю. В. Шепітько, М. Г. Щербаковський та інші практики й теоретики.

Наразі висвітлюються різні аспекти порушеної проблематики: роль спеціальних знань у кримінальному судочинстві України [1]; особливості використання спеціальних знань у

кримінальних провадженнях [2]; сутність, структура та цілі використання спеціальних знань у судочинстві [3]; поняття і правове регулювання використання спеціальних знань, умінь і навичок у кримінальному провадженні [4]; форми використання спеціальних знань [5]; використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях [6; 7]; види спеціальних знань, що використовуються під час розслідування злочинів [8]; принципи застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні [9]; поняття, сутність і форми спеціальних знань, що застосовуються під час розслідування злочинів [10]; проблемні питання призначення та проведення судової експертизи в господарському судочинстві [11]; використання спеціальних знань у судово-експертній діяльності (теоретико-правові аспекти) [12] та ін.

Зарубіжні колеги опрацьовують, зокрема, такі питання: феномен розвитку експертизи, реляційні аспекти експертизи, ефективність застосування спеціальних знань під час розслідування злочинів, спеціалізація фахівця як результат наполегливої праці і тривалого навчання тощо [13; 14; 15; 16; 17; 18].

Але проблеми, пов'язані з використанням спеціальних знань у судовій експертизі давності документа, науково-методичні підходи до підготовки фахівців з такого виду дослідження, методичне забезпечення дослідження таких документів науковцями ґрунтовно не розглядалися, що й зумовлює актуальність обраної тематики, визначаючи напрями подальших розвідок.

Мета статті – сформувати концептуальне бачення напрямів удосконалення науково-методичних засад застосування спеціальних знань у галузі криміналістичного документознавства через створення в межах судової технічної експертизи документів нової експертної спеціальності – визначення давності документа (індекс 2.4).

Для досягнення цієї мети потрібно виконати такі завдання: надати ретроспективний аналіз наукової думки щодо змісту спеціальних знань; сформулювати дефініцію спеціальних знань у галузі криміналістичного документознавства; визначити обсяг спеціальних знань у галузі криміналістичного документознавства, яким мають володіти експерти-документознавці як окрема категорія обізнаних осіб; окреслити перспективні напрями розширення можливостей судової технічної експертизи документів із метою використання спеціальних знань під час визначення давності виготовлення документів.

Виклад основного матеріалу. Експерт, визначаючи давність документа, має послуговуватися практичними та науковими знаннями з різних галузей науки і техніки, вміло їх застосовувати на практиці. Так, В. В. Коваленко під практичними розуміє знання, накопичені людьми в побуті та виробничій діяльності, виражені в так званих рецептурних правилах. Наукові знання, утворюючи розгалужену систему, зумовлені пізнавальною діяльністю людини на рівні теоретичного осмислення, заснованою на відповідній (спеціальній) освітній підготовці. Наукове знання спрямоване на вивчення суті явища, щоб досягти об'єктивної істини на підставі осмислення і пояснення установлених фактів [19, с. 73].

Практичні й наукові знання, що взаємозалежні і взаємозумовлені, постають базисом для спеціальних знань. Доцільно розкрити суть цього поняття.

Слово «знання» належить до загальноживованої лексики і тлумачиться як обізнаність у чому-небудь, наявність відомостей про кого-, що-небудь, володіння практичними навичками, уміння користуватися чим-небудь; сукупність відомостей з якої-небудь галузі, набутих у процесі навчання, дослідження і т. ін.; пізнання дійсності в окремих її виявах і в цілому, система відомостей про закономірності розвитку природи, суспільства, мислення; наука [20, с. 469; 21, с. 1169].

Лексема «спеціальний» має таке значення: призначений винятково для кого-, чого-небудь; який має особливе призначення; який стосується окремої галузі науки, техніки, мистецтва й т. ін.; призначений для спеціалістів (осіб, які досконало володіють певною спеціальністю, мають глибокі знання в якій-небудь галузі науки, техніки, мистецтва тощо; фахівців) цієї галузі [20, с. 1364]. У поєднанні зі словом «знання» становить термінологічне словосполучення «спеціальні знання» і, набуваючи понятійного змісту і процесуально-правового та криміналістичного значення, потребує визначення.

Тобто спеціальними є знання (сукупність знань, певний обсяг інформації, потрібний для детального вивчення процесів і явищ, їх наслідків, умов виникнення та видозміна певних ознак, їх характеристик тощо), якими володіє конкретна особа (спеціаліст, фахівець) і які можуть використовуватися в різних сферах процесуально-правового врегулювання суспільних відносин.

О. О. Ейсман одним із перших розтлумачив поняття «спеціальні знання» як такі, що не є загальнодоступними та загальновідомими, не мають масового поширення, і якими володіє обмежене коло фахівців [22, с. 90–91].

Водночас З. М. Соколовський запропонував спеціальними знаннями вважати сукупність відомостей, отриманих у результаті професійної спеціальної підготовки, що створюють для їх власника можливість вирішувати питання у певній галузі [23, с. 202].

На думку М. В. Салтєвського, «спеціальні знання – це сукупність професійних наукових, технічних чи практичних знань і навичок, якими володіє суб'єкт, що називається і використовується в кримінальному процесі як фахівець» [24, с. 78].

В. В. Коваленко визначає спеціальні знання як «наукові й практичні знання та навички, які відповідають сучасному рівню розвитку відповідних галузей людської діяльності (за винятком знань у галузі процесуального та матеріального права), використовуються (застосовуються) під час розслідування злочинів і судового розгляду кримінальних справ з метою сприяння слідству чи суду в збиранні та дослідженні доказів» [19, с. 45].

В. С. Кузьмічов та І. В. Пиріг спеціальні знання розглядають як «сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок у галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла, набутих у результаті спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи, що використовуються з метою розкриття, розслідування та попередження злочинів» [25, с. 16].

О. А. Логвинець спеціальними вважає професійні знання в різних галузях діяльності, здобуті теоретичним навчанням та (або) практичним досвідом, використовувані під час розслідування злочинів або розгляду справ у суді [26, с. 98].

Д. А. Свірідов спеціальні знання розглядає як сукупність знань у різних галузях діяльності (теоретичній і практичній), здобутих, як правило, у межах вищої професійної освіти, що не є правовими, які використовують сторони кримінального судочинства і суд з метою виявлення і розслідування злочинів та запобігання їм відповідно до кримінального процесуального законодавства [27, с. 336–337].

Під спеціальними знаннями В. Ю. Шепітько розуміє «систему наукових даних (відомостей) або навичок об'єктивного характеру, отриманих у результаті вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному рівню» [28, с. 33].

На думку авторського колективу у складі О. О. Алексєєва, В. В. Арешонкова, В. М. Атаманчука та ін., «спеціальні знання – це не пов'язані з веденням кримінального судочинства знання, які за змістом виходять за рамки загальноосвітніх та спеціальних освітніх програм, які використовуються для досягнення юридичних цілей в ході кримінального процесу» [29].

О. М. Шрамко визначає спеціальні знання як «сукупність наукових і практичних знань та навичок, якими володіють обізнані особи (спеціалісти, експерти), які відповідають сучасному рівню розвитку відповідних галузей людської діяльності (за винятком знань у галузі процесуального і матеріального права)» [8, с. 179].

І. М. Попович спеціальні знання характеризує як певну сукупність відомостей із будь-якої галузі, набутих у процесі навчання та з досвіду практичної роботи, що ними володіє обмежене коло спеціалістів, яких використовують для отримання доказової інформації, необхідної для встановлення істини у справах, що перебувають у провадженні суду. Таким чином, судові експертизи призначаються у разі, коли для вирішення питань у справі необхідні спеціальні знання [11, с. 194–195].

А. Г. Вуйма під спеціальним знаннями розуміє знання в галузі конкретної науки і техніки, засвоєні внаслідок отримання відповідної освіти, та набуті на цій основі під час

професійної діяльності навички, що є підставою для надання суб'єктами застосування цих знань (експертами та спеціалістами) консультацій або висновків, що стосуються обставин вчинення кримінального правопорушення [10, с. 57].

Окремий інтерес у контексті судово-експертної діяльності становить позиція, яку висловили М. Г. Щербаковський, А. В. Шмонін, О. В. Бишевець.

М. Г. Щербаковський, уважаючи спеціальними «професійні знання, навички, здобуті обізнаною особою у процесі практичної діяльності в різних галузях науки і техніки, що використовуються разом з науково-технічними засобами під час проведення експертизи [30, с. 49–50], запропонував поняття «спеціальні знання» розглядати в широкому сенсі (як знання в будь-якій сфері людської діяльності) та у вузькому (щодо галузі судочинства, коли спеціальні знання протиставляються правовим знанням осіб, які здійснюють професійні функції у кримінальному провадженні) [31, с. 42]. Згодом учений уточнив дефініцію, зазначивши, що «спеціальні знання – це систематизована інформація з різних галузей теоретичної та практичної діяльності, крім права, котру набувають в результаті професійного або самостійного навчання і досвіду з певної спеціальності, застосовують на основі умінь і навичок у процесуальній або непроцесуальній формах із метою збирання (формування), дослідження, перевірки доказів, установлення підстав для прийняття уповноваженими особами процесуальних, організаційних і тактичних рішень у судочинстві. Точний зміст, форма та ціль реалізації спеціальних знань залежать від функцій конкретного учасника судочинства, який їх використовує» [3, с. 192].

А. В. Шмонін наголошує, що спеціальні знання належать до різних галузей науки, техніки, мистецтва і ремесла, а їх застосування пов'язано з певним рівнем професійної освіти та (або) підготовки і професійним досвідом. При цьому такі знання, що не є загальновідомими, пов'язані з умінням користуватися спеціальними методами чи методиками [32, с. 3–8].

О. В. Бишевець під спеціальними знаннями розуміє «сукупність науково обґрунтованих відомостей окремого (спеціального) виду, якими володіють обізані особи (експерти і спеціалісти) в різних галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла і відповідно до норм законодавства використовують їх для успішного вирішення завдань кримінального провадження» [33, с. 190–191].

Проте, убачається, найбільш обґрунтовану й узагальнену дефініцію спеціальних знань, насамперед у контексті судово-експертної діяльності, сформулювали В. К. Лисиченко та В. В. Ціркаль, наголошуючи на тому, що це не загальновідомі в судочинстві наукові, технічні та практичні знання, яких набула в результаті професійного навчання чи роботи за окремою спеціальністю особа, залучувана як спеціаліст чи експерт з метою сприяння слідству або суду в з'ясуванні обставин справи чи давання висновку з питань, вирішення яких потребує їх застосування [34, с. 22].

З огляду на те, що спеціальні знання застосовуються за певних обставин, В. К. Лисиченко на основі практичного досвіду й результатів наукових досліджень окреслив такі головні цілі використання наукових, практичних і спеціальних знань у досудовому розслідуванні й судовому розгляді незалежно від виду судочинства: отримання необхідних відомостей, що слугують підставою для прийняття обґрунтованих рішень у справі; використання знань спеціалістів для виявлення, закріплення, вилучення доказів і з'ясування спеціальних питань, що постають під час слідчих дій; дослідження певних об'єктів і явищ для встановлення обставин, що мають значення для вирішення справи [35, с. 50–51].

Цей перелік, поділяючи позицію, яку висловив В. М. Ковбаса [36, с. 228], можна розширити, додавши до головних цілей використання наукових, практичних і спеціальних знань ще й розроблення тактичних і технічних засобів та методів збирання доказів.

С. А. Коцюба і К. О. Чаплинський, узагальнюючи наукові думки з цього приводу, виокремили такі цілі використання спеціальних знань: сприяння повному і швидкому розкриттю та розслідуванню злочинів; установлення істини у кримінальній справі; дослідження певних об'єктів та явищ; отримання необхідних відомостей для встановлення обставин, що мають значення для правильних обґрунтованих рішень у справі; сприяння

виявленню, фіксації та вилученню доказів і з'ясуванню спеціальних питань, що виникають під час слідчих дій; розроблення тактичних і технічних засобів та методів збирання доказів [2, с. 60].

Проте ця позиція, на нашу думку, потребує уточнення, оскільки варто говорити не про встановлення істини у кримінальній справі, а про встановлення істини у справі (кримінальному провадженні). Адже йдеться про кримінальне й інші види судочинства.

Тому пропонуємо таку класифікацію цілей використання спеціальних знань:

- сприяння швидкому й повному встановленню об'єктивної істини у справі (кримінальному провадженні);
- виявлення, фіксація, вилучення доказів і з'ясування спеціальних питань, що виникають під час слідчих дій або судового розгляду справи;
- розроблення тактичних і технічних засобів та методів збирання доказів;
- дослідження певних об'єктів, явищ і процесів для отримання необхідних відомостей, що мають значення для прийняття обґрунтованих рішень у справі;
- формування процесуальних документів, які закріплюють належне використання спеціальних знань у справі.

Зважаючи на те, що спеціальні знання не можуть існувати в абстрактній, нематеріальній формі, тобто без самої людини – суб'єкта процесуально-правових відносин, О. А. Кравченко започаткував таку класифікацію суб'єктів використання спеціальних знань: «а) державні органи й посадові особи, які ведуть процес: суд, суддя, прокурор, слідчий, начальник слідчого відділу, орган дізнання, особи, які провадять дізнання; б) фахівці, які мають процесуальні права та обов'язки, зумовлені наявністю в них спеціальних знань (спеціаліст, експерт, керівник експертної установи); в) фахівці, які не мають процесуальних прав та обов'язків (ревізор, технічний інспектор та ін.), у справі вони виступають у ролі свідків; г) інші учасники процесу (захисник, обвинувачений, потерпілий та його представник)» [37, с. 7].

Відповідно до законодавства України про судову експертизу, під судовою експертизою розуміють дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [38].

Головним суб'єктом застосування спеціальних знань у формі судової експертизи А. М. Таранова називає експерта [5, с. 201]. На наш погляд, ця позиція потребує уточнення, оскільки головним суб'єктом є судовий експерт, який має необхідні наукові, технічні або інші спеціальні знання для з'ясування обставин справи та (або) надання висновку з досліджуваних питань, а також застосовує їх повним обсягом відповідно до процесуальних повноважень та обмежень.

Поняття спеціальних знань судового експерта як суб'єкта використання спеціальних знань сформулював М. Г. Щербаковський, наголошуючи на тому, що «це систематизована інформація з різних галузей теоретичної і практичної діяльності, крім права, котру набувають експерти в результаті навчання у вищому навчальному закладі та досвіду з певної спеціальності, застосовують на основі умінь і навичок для проведення експертних досліджень представлених об'єктів та надання письмового висновку з питань, поставлених сторонами й судом [31, с. 65].

Судово-експертна діяльність охоплює десятки напрямів і понад 70 видів судових експертиз. Серед них і криміналістичне документознавство.

Як система знань криміналістичне документознавство складається із тісно пов'язаних між собою розділів (загальні положення криміналістичного документознавства; криміналістичне дослідження рукописів (письмового мовлення); криміналістичне дослідження рукописних текстів (почерку); техніко-криміналістичне дослідження документів), що ґрунтуються на досягненнях природничих і технічних наук, законодавстві та спеціальних знаннях у галузі загального документознавства, інформатики, поліграфії, історії, хімії, фізики, анатомії, медицини, психології [39, с. 13]. Тобто слід говорити про формування

окремої категорії обізнаних осіб із професійними (спеціальними) знаннями – експертів-документознавців у такій галузі знань, як криміналістичне документознавство [40, с. 60].

При цьому експерт-документознавець має опанувати спеціальні знання:

- із загальних положень криміналістичного документознавства: з історії писемності, передумов виникнення криміналістичного документознавства, про поняття та класифікацію документів, порядок поводження з документами та ін.;
- криміналістичного дослідження рукописних текстів (почерку): стосовно дослідження змісту рукописних текстів, формування письмово-рухової навички, поняття почерку, ознак почерку, залежність почерку від віку, статі, стану виконавця, умов виконання рукописних записів та ідентифікації виконавця рукопису (підпису);
- техніко-криміналістичного дослідження документів: пов'язані з технологією виготовлення документів, їхніх захисних елементів, способами поліграфічного друку, виготовлення печаток і штампів, видами підробок, способами підроблення та виявлення їх ознак, особливостями дослідження підписів щодо їх технічного підроблення, використанням матеріалів, які застосовуються для виготовлення бланків документів, оформлення реквізитів документів тощо [39, с. 13].

Отже, на часі створення принципово нового поняття спеціальних знань у галузі криміналістичного документознавства. При цьому, убачається, варто мати за основу критерії, сформовані науковцями [2, с. 59] для визначення поняття спеціальних знань (загальна мета використання спеціальних знань – сприяння вирішенню завдань кримінального судочинства, зокрема повному та швидкому розкриттю і розслідуванню злочинів; спеціальні знання ґрунтуються на сучасних досягненнях науки і техніки; спеціальні знання становлять сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок).

З огляду на зазначене вище пропонуємо під спеціальними знаннями в галузі криміналістичного документознавства розуміти систематизовані спеціальні професійні знання з різних галузей науки й техніки, а також практичні уміння і навички комплексного дослідження документів, яких набуває експерт чи спеціаліст під час навчання за відповідною програмою підготовки, проведення наукових досліджень і практичної роботи з дослідження документів, що використовуються для встановлення обставин справи та надання обґрунтованого висновку експерта на поставлені йому судом чи учасниками (сторонами) справи запитання.

Крім того, зважаючи на те, що визначення давності виготовлення документа є одним із завдань, які вирішуються криміналістичним документознавством, експерт-документознавець також повинен мати навички застосування аналітичних і спеціальних методів криміналістичного дослідження документів та специфічного обладнання.

Для опанування та систематизації таких знань, практичних умінь і навичок, а також навичок застосування аналітичних і спеціальних методів, визначення їх обсягу необхідно, запровадивши в межах судової технічної експертизи документів окрему експертну спеціальність – визначення давності документа (індекс 2.4), створити науковий базис і започаткувати нові підходи до підготовки судового експерта, розробивши відповідну спеціалізовану програму.

Висновки. Отже, з огляду на викладене вище можемо зробити низку висновків.

1. У результаті ретроспективного аналізу наукових позицій і поглядів учених щодо змісту спеціальних знань констатовано, що дискусія з цього приводу триває, зумовлюючи доцільність визначення спеціальних знань за галузями їх застосування.

2. Сформульовано дефініцію спеціальних знань у галузі криміналістичного документознавства, під якими слід розуміти систематизовані спеціальні професійні знання з різних галузей науки і техніки, а також практичні уміння і навички комплексного дослідження документів, яких набуває експерт чи спеціаліст під час навчання за відповідною програмою підготовки, проведення наукових досліджень і практичної роботи з дослідження документів, що використовуються для встановлення обставин справи та надання обґрунтованого висновку експерта на поставлені йому судом чи учасниками (сторонами) справи запитання.

3. Наголошено, що колом спеціальних знань у галузі криміналістичного документознавства, якими мають володіти експерти-документознавці, становлячи окрему категорію обізнаних осіб, також мають охоплюватися навички застосування аналітичних і спеціальних методів криміналістичного дослідження документів та специфічного обладнання.

4. Зважаючи на обсяг спеціальних знань, якими мають володіти експерти-документознавці, науково обґрунтовано перспективні напрями розширення можливостей судової технічної експертизи документів, що передбачають створення нової експертної спеціальності – визначення давності документа (індекс 2.4) і започаткування нових підходів до підготовки судового експерта.

Список використаних джерел

1. Лазебний А. М. Роль спеціальних знань у кримінальному судочинстві України. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. № 2 (4). С. 23–29.
2. Коцюба С. А., Чаплинський К. О. Особливості використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Спецвип. № 1 (91) «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення». 2018. С. 57–61. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1863/1/3.pdf> (дата звернення: 24.03.2021).
3. Щербаковський М. Г. Сутність, структура та цілі використання спеціальних знань у судочинстві. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. № 18. С. 184–193. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2018.20>.
4. Грібов М. Поняття та правове регулювання використання спеціальних знань, умінь і навичок у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1 (110). С. 13–21. DOI: <https://doi.org/10.33270/01191101.13>.
5. Таранова А. Форми використання спеціальних знань у розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 10. С. 198–203. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.10.34>.
6. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є., Петряєв С. Ю. Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2019. № 4 (44). С. 125–130. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4\(44\).199742](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4(44).199742).
7. Пілюков Ю. Використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4 (20). С. 240–245. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2019.04.240>.
8. Шрамко О. Види спеціальних знань, що використовуються під час розслідування корупційних злочинів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 2. С. 175–180. URL: <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/693>. (дата звернення: 24.03.2021).
9. Марушев А. Д. Принципи застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. № 86. С. 139–144. DOI: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i86.2424>.
10. Вуйма А. Г. Поняття, сутність та форми спеціальних знань, що використовуються під час розслідування вбивств. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2020. № 1 (89). С. 54–62.
11. Попович І. М. Проблемні питання призначення та проведення судової експертизи в господарському судочинстві. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2019. № 20. С. 190–206. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2019.14>.
12. Надіжко М. М. Використання спеціальних знань у судово-експертній діяльності: теоретико-правові аспекти. *Криміналістичний вісник*. 2020. № 33 (1). С. 25–36. DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2020-33-1-25>.

13. Bourne L. E. Jr., Kole J. A., Healy A. F. Expertise: defined, described, explained. *Front. Psychol.* 2014. № 5. 186 p. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00186>.
14. Grundmann R. The Problem of Expertise in Knowledge Societies. *Minerva.* 2017. № 55. P. 25–48. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11024-016-9308-7>.
15. Пашутина О. С., Чеботарева И. Н. Использование знаний сведущих лиц при осуществлении защиты по уголовным делам: законодательный, доктринальный и правоприменительный аспекты. *Известия Юго-Западного государственного университета.* 2017. № 21 (3). С. 155–166. DOI: <https://doi.org/10.21869/2223-1560-2017-21-3-155-166>.
16. Koval I., Koval M., Frantsuz A., Koucherets D., Shpiliarevych V. Tactical Features of Use of Special Knowledge in the Investigation of Torture Committed by Members of the National Police of Ukraine. *Journal Of Advanced Research In Law And Economics.* 2019. № 10 (1). P. 263–273. DOI: [https://doi.org/10.14505/jarle.v10.1\(39\).27](https://doi.org/10.14505/jarle.v10.1(39).27).
17. Littlejohn C. Truth, knowledge, and the standard of proof in criminal law. *Synthese.* 2020. № 197. P. 5253–5286. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11229-017-1608-4>.
18. Swan R. H., Plummer K. J., West R. E. Toward functional expertise through formal education: identifying an opportunity for higher education. *Education Tech Research Dev.* 2020. № 68 (5). P. 2551–2568. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11423-020-09778-1>.
19. Коваленко В. В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій : монографія. Луганськ : ПВВ ЛДУВС, 2007. 208 с.
20. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за заг. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
21. Словник української мови online. Томи 1–11. URL: <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=37249&page=1168> (дата звернення: 24.03.2021).
22. Эйсман А. А. Заключение эксперта. Структура и научное обоснование. М. : Юрид. лит., 1967. 152 с.
23. Соколовский З. М. Понятие специальных знаний. *Криминалистика и судебная экспертиза.* 1969. № 6. С. 199–205.
24. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2005. 588 с.
25. Кузьмічов В. С., Пиріг І. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : монографія. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2008. 168 с.
26. Логвинец Е. А. О сущности специальных знаний. *Научные ведомости БелГУ. Серия: Философия. Социология. Право.* 2010. Вып. 12 № 8 (79). С. 98–102. URL: http://dspace.bsu.edu.ru/bitstream/123456789/3627/1/Logvinets%20E_A_To%20the%20essence.pdf (дата звернення: 24.03.2021).
27. Свиридов Д. А. К вопросу о сущности специальных знаний при расследовании преступлений. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки.* 2013. Т. 26 (65). № 1. С. 332–337. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2013/1_2013/54.pdf (дата звернення: 24.03.2021).
28. Шепітько В. Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного кримінального судочинства в Україні. *Судова експертиза.* 2014. № 1. С. 11–18.
29. Алексеев О. О., Арешонков В. В., Атаманчук В. М., Вакулик О. О., Весельський В. К., Іщенко А. В., Юсупов В. В. Криміналістика : мультимедійний підручник. Київ : НАВС, 2015. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/kriminalist/info/authors.html> (дата звернення: 24.03.2021).
30. Щербаковський М. Г. Тактика проведення судових експертиз : лекція для усіх форм навчання / Національний ун-т внутр. справ. Харків, 2004. 60 с.
31. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

32. Шмонин А. В. Понятие и структура криминалистического обеспечения расследования преступлений. *Труды Академии управления МВД России*. 2010. № 1 (3). С. 3–8.
33. Бишевец О. В. Використання спеціальних знань у доказуванні в кримінальних провадженнях. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 187–193. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2015_Bushevec.pdf. (дата звернення: 24.03.2021).
34. Лисиченко В. К., Циркаль В. В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике : учеб. пособие. Киев : изд-во при КГУ, 1987. 100 с.
35. Лисиченко В. К. Использование данных естественных и технических наук в следственной и судебной практике : учеб. пособие. Киев : Вища школа, 1979. 88 с.
36. Ковбаса В. М. Криміналістична характеристика спеціальних знань. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 224–229.
37. Кравченко О. А. Застосування спеціальних знань під час збирання, дослідження та використання речових доказів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2012. 20 с.
38. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 24.03.2021).
39. Бірюков В. В., Коваленко В. В., Бірюкова Т. П., Ковальов К. М. Криміналістичне документознавство : практ. посіб. / за заг. ред. В. В. Бірюкова. Київ : вид-во Паливода А. В., 2007. 332 с.
40. Тонков Е. Е., Каторгина Н. П. Понятие и признаки специальных знаний в конституционном судопроизводстве. *Вестник ВГУ. Серия: Право*. 2016. № 4. С. 54–66. DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.89.54-62>. URL: https://www.researchgate.net/publication/338682006_PONATIE_I_PRIZNAKI_SPECIALNYH_ZNANIJ_V_KONSTITUCIONNOM_SUDOPROIZVODSTVE (дата звернення: 24.03.2021).

References

1. Lazebnyi, A. M. (2016). Rol spetsialnykh znan u kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy. *Mizhnarodnyi yurydychnyi visnyk: zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy* [The role of special knowledge in criminal proceedings of Ukraine. *International Legal Bulletin: collection of scientific works of the National University of the State Tax Service of Ukraine*]. № 2 (4). S. 23–29 [in Ukrainian].
2. Kotsiuba, S. A., Chaplinskyi, K. O. (2018). Osoblyvosti vykorystannia spetsialnykh znan u kryminalnykh provadzhenniakh. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. [A special vicoristan of special children's knowledge at the romantics of the weddings. *Science in the Day-Propetrovsic Power University*]. Spetsvyp. № 1 (91) «Protydiia narkozlochynnosti v Ukraini ta u sviti: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia». S. 57–61. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1863/1/3.pdf> (data zvernennia: 24.03.2021) [in Ukrainian].
3. Shcherbakovskyi, M. H. (2018). Sutnist, struktura ta tsili vykorystannia spetsialnykh znan u sudochynstvi. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky* [The essence, structure and objectives of using special knowledge in legal proceedings. *Teoria and Practice of Forensic Expertise and Criminalistics*]. № 18. S. 184–193. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2018.20> [in Ukrainian].
4. Hribov, M. (2019). Poniattia ta pravove rehuliuвання vykorystannia spetsialnykh znan, umin i navychok u kryminalnomu provadzhenni [Understands that legal regulating of the Viktoristan special known, the mind of the stalcells at the critically veiled]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*. № 1 (110). S. 13–21. DOI: <https://doi.org/10.33270/01191101.13> [in Ukrainian].
5. Taranova, A. (2019). Formy vykorystannia spetsialnykh znan u rozsliduvanni nenalezhnogo vykonання profesiinykh oboviazkiv medychnym abo farmatsevtichnym

pratsivnykom. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i parvo* [Forms of use of special knowledge in investigating improper performance by a medical or pharmaceutical worker. *Entrepreneurship, economy and law*]. № 10. S. 198–203. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.10.34> [in Ukrainian].

6. Lukianchikov, Ye. D., Lukianchikov, B. Ye., Petriaiev, S. Yu. (2019). Vykorystannia spetsialnykh znan u kryminalnomu provadzhenni. *Visnyk NTUU «KPI». Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo*. [Use of special knowledge in criminal proceedings. *Bulletin of NTUU «KPI». Political science. Sociology. Right*]. № 4 (44). S. 125–130. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4\(44\).199742.9](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4(44).199742.9) [in Ukrainian].

7. Piliukov, Yu. (2019). Vykorystannia spetsialnykh znan u kryminalnykh provadzhenniakh. *Aktualni problemy pravozaivstva* [Use of special knowledge in criminal proceedings. *Actual problems of law*]. № 4 (20). S. 240–245. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2019.04.240> [in Ukrainian].

8. Shramko, O. (2019). Vydy spetsialnykh znan, shcho vykorystovuiutsia pid chas rozsliduvannia koruptsiinykh zlochyniv. *Aktualni problemy pravozaivstva* [Types of special knowledge used during the investigation of corruption crimes. *Actual problems of jurisprudence*]. № 2. S. 175–180. URL: <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/693> (data zvernennia: 24.03.2021) [in Ukrainian].

9. Marushev, A. D. (2020). Pryntsypy zastosuvannia spetsialnykh znan u kryminalnomu provadzhenni. *Aktualni problemy derzhavy i prava* [Principles of application of special knowledge in criminal proceedings. *Actual problems of the state and law*]. № 86. S. 139–144. DOI: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i86.2424> [in Ukrainian].

10. Vuima, A. H. (2020). Poniattia, sutnist ta formy spetsialnykh znan, shcho vykorystovuiutsia pid chas rozsliduvannia vbyvstv [Concepts, essences and forms of special knowledge used in homicide investigations]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*. № 1 (89). S. 54–62 [in Ukrainian].

11. Popovych, I. M. (2019). Problemni pytannia pryznachennia ta provedennia sudovoi ekspertyzы v hospodarskomu sudochynstvi. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzы i kryminalistyky* [Problematic issues of appointment and conduct of forensic examination in economic proceedings. *Theory and practice of forensic examination and forensics*]. № 20. S. 190–206. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2019.14> [in Ukrainian].

12. Nadizhko, M. M. (2020). Vykorystannia spetsialnykh znan u sudovo-ekspertnii diialnosti: teoretyko-pravovi aspekty. *Kryminalistychnyi visnyk* [Use of special knowledge in forensic activities: theoretical and legal aspects. *Forensic bulletin*]. № 33 (1). S. 25–36. DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2020-33-1-25> [in Ukrainian].

13. Bourne L. E. Jr., Kole J. A., Healy A. F. Expertise: defined, described, explained. *Front. Psychol.* 2014. № 5. 186 p.

14. Grundmann R. The Problem of Expertise in Knowledge Societies. *Minerva*. 2017. № 55. P. 25–48. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11024-016-9308-7>.

15. Pashutina, O. S., CHEbotareva, I. N. (2017). Ispol'zovanie znanij svedushchih lic pri osushchestvlenii zashchity po ugolovnym delam: zakonodatel'nyj, doktrinal'nyj i pravoprimeritel'nyj aspekty. *Izvestiya YUGO-Zapadnogo gosudarstvennogo universiteta* [The use of knowledge of knowledgeable persons in the implementation of criminal protection: legislative, doctrinal and law enforcement aspects. *News of Southwest State University*]. № 21 (3). S. 155–166 [in Russian].

16. Koval I., Koval M., Frantsuz A., Koucherets D., Shpiliarevych V. Tactical Features of Use of Special Knowledge in the Investigation of Torture Committed by Members of the National Police of Ukraine. *Journal Of Advanced Research In Law And Economics*. 2019. № 10 (1). P. 263–273. DOI: [https://doi.org/10.14505/jarle.v10.1\(39\).27](https://doi.org/10.14505/jarle.v10.1(39).27).

17. Littlejohn C. Truth, knowledge, and the standard of proof in criminal law. *Synthese*. 2020. № 197. P. 5253–5286. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11229-017-1608-4>.

18. Swan R. H., Plummer K. J., West R. E. Toward functional expertise through formal education: identifying an opportunity for higher education. *Education Tech Research Dev.* 2020. № 68 (5). P. 2551–2568. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11423-020-09778-1>.
19. Kovalenko, V. V. (2007). Zastosuvannia naukovo-tekhnichnykh zasobiv spetsialistamy pry provedenni slidchykh dii : monohrafiia [The stagnation of the science-technical specialists in the special forces at the time of the past : monograph]. Luhansk : RVV LDUVS. 208 s. [in Ukrainian].
20. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large glossary of modern Ukrainian language] / za zah. red. V. T. Busel. Kyiv, Irpin : Perun, 2005. 1728 s. [in Ukrainian].
21. Slovnyk ukrainskoi movy online. Tomy 1–11. URL: <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=37249&page=1168> (data zvernennia: 24.03.2021) [in Ukrainian].
22. Eisman, A. A. (1967). Zaklyuchenie eksperta. Struktura i nauchnoe obosnovanie [Expert's opinion. Structure and scientific justification]. M. : YUrid. lit., 152 s. [in Russian].
23. Sokolovskij, Z. M. (1969). Ponyatie special'nyh znaniy. *Kriminalistika i sudebnaya ekspertiza* [The concept of special knowledge. Criminalistics and judicial ecpertis]. № 6. S. 199–205 [in Russian].
24. Saltevskyi, M. V. (2005). Kryminalistyka (u suchasnomu vykladi) : pidruchnyk [Criminalistics (in modern presentation) : tutorial]. Kyiv : Kondor. 588 s. [in Ukrainian].
25. Kuzmichov, V. S., Pyrih, I. V. (2008). Vykorystannia spetsialnykh znan pry rozsliduvanni rozkradan vantazhiv na zaliznychnomu transporti : monohrafiia [Use of special knowledge in the investigation of cargo thefts by rail : monograph]. Dnipropetrovsk : Lira LTD. 168 s. [in Ukrainian].
26. Logvinets, E. A. (2010). O sushchnosti special'nyh znaniy. *Nauchnye vedomosti BelGU. Seriya: Filosofiya. Sociologiya. Pravo.* [On the essence of special knowledge. *BelSU scientific records. Series: Philosophy. Sociology. Right*]. Vyp. 12 № 8 (79).S. 98–102.URL: http://dspace.bsu.edu.ru/bitstream/123456789/3627/1/Logvinets%20E_A_To%20the%20essence.pdf (data zvernennia: 24.03.2021) [in Russian].
27. Sviridov, D. A. (2013). K voprosu o sushchnosti special'nyh znaniy pri rassledovanii prestuplenij. *Uchenye zapiski Tavricheskogo nacional'nogo universiteta im. V. I. Vernadskogo. Seriya: YUridicheskie nauki* [On the question of the essence of special knowledge when investigating crimes. *Scientists of the Tauride National University V. I. Vernadsky. Series: Legal Sciences*].T. 26 (65). № 1. S. 332–337. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2013/1_2013/54.pdf (data zvernennia: 24.03.2021) [in Russian].
28. Shepitko, V. Yu. (2014). Problemy vykorystannia spetsialnykh znan kriz pryzmu suchasnoho kryminalnoho sudochynstva v Ukraini. *Sudova ekspertyza* [Problems of using special knowledge through the prism of modern criminal justice in Ukraine. *Judicial examination*]. № 1. S. 11–18 [in Ukrainian].
29. Kryminalistyka : multymediinyi pidruchnyk [Forensics : multimedia tutorial] / O. O. Aliksieiev, V. V. Areshonkov, V. M. Atamanchuk, O. O. Vakulyk, V. K. Veselskyi, A. V. Ishchenko, V. V. Yusupov. Kyiv : NAVS, 2015. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/kruminalist/info/autors.html> (data zvernennia: 24.03.2021) [in Ukrainian].
30. Shcherbakovskyi, M. H. (2004). Taktyka provedennia sudovykh ekspertyz : lektsiia dlia usikh form navchannia [Tactics for conducting litigation: lecture for all forms of study] / Natsionalnyi un-t vnutr. sprav. Kharkiv. 60 s. [in Ukrainian].
31. Shcherbakovskyi, M. H. (2015). Provedennia ta vykorystannia sudovykh ekspertyz u kryminalnomu provadzhenni : monohrafiia [Conducting and using judicial examinations in criminal proceedings : monograph]. Kharkiv : V dele. 560 s. [in Ukrainian].
32. SHmonin, A. V. (2010). Ponyatie i struktura kriminalisticheskogo obespecheniya rassledovaniya prestuplenij. *Trudy Akademii upravleniya MVD Rossii* [The concept and structure of

criminalistic investigation of crimes. Proceedings of the Academy of Department of the Ministry of Internal Affairs of Russia]. № 1 (3). S. 3–8 [in Russian].

33. Byshevets, O. V. (2015). Vykorystannia spetsialnykh znan u dokazuvanni v kryminalnykh provadzhenniakh [Use of special knowledge in evidence in criminal proceedings]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*. № 2. S. 187–193. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2015_Bushevec.pdf (data zvernennia: 24.03.2021) [in Ukrainian].

34. Lisichenko, V. K., Cirkal', V. V. (1987). Ispol'zovanie special'nykh znanij v sledstvennoj i sudebnoj praktike : ucheb. posobie [The use of special knowledge in investigative and judicial practice : studies allowance]. Kiev : izd-vo pri KGU. 100 s. [in Russian].

35. Lisichenko, V. K. (1979). Ispol'zovanie dannykh estestvennykh i tekhnicheskikh nauk v sledstvennoj i sudebnoj praktike : ucheb. posobie [The use of these natural and technical sciences in investigative and judicial practice : studies allowance]. Kiev : Vishcha shkola. 88 s. [in Russian].

36. Kovbasa, V. M. (2014). Kryminalistychna kharakterystyka spetsialnykh znan. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav* [The characteristic of special known is critical. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*]. № 2. S. 224–229 [in Ukrainian].

37. Kravchenko, O. A. (2012). Zastosuvannia spetsialnykh znan pid chas zbyrannia, doslidzhennia ta vykorystannia rechovykh dokaziv [Applying special knowledge during harvesting, research and use of real evidence] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk / Klasychnyi pryvatnyi universytet. Zaporizhzhia. 20 s. [in Ukrainian].

38. Pro sudovu ekspertyzu : Zakon Ukrainy vid 25.02.1994 № 4038-12 [About the judicial examination : the Law of Ukraine dated 25.02.1994 No. 4038-12]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (data zvernennia: 24.03.2021) [in Ukrainian].

39. Biriukov, V. V., Kovalenko, V. V., Biriukova, T. P., Kovalov, K. M. (2007). Kryminalistychne dokumentoznavstvo : prakt. posib. [Forensic records keeping : practical guide]. / za zah. red. V. V. Biriukova. Kyiv : vyd-vo Palyvoda A. V. 332 s. [in Ukrainian].

40. Tonkov, E. E., Katorgina, N. P. (2016). Ponyatie i priznaki special'nykh znanij v konstitucionnom sudoproizvodstve. *Vestnik VGU. Seriya: Pravo*. [The concept and signs of special knowledge in constitutional proceedings. *Bulletin VSU. Series: Law*]. № 4. S. 54–66. DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.89.54-62>. URL:

https://www.researchgate.net/publication/338682006_PONATIE_I_PRIZNAKI_SPECIALNYH_ZNANIJ_V_KONSTITUCIONNOM_SUDOPROIZVODSTVE (data zvernennia: 24.03.2021) [in Russian].

Kovalov Kostiantyn,

Deputy Director

(State Scientific Research Forensic Centre,

MIA of Ukraine, Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1964-9283>

**SPECIAL KNOWLEDGE IN FORENSIC EXAMINATION
DETERMINATION OF THE LIMITATION
PERIOD OF THE DOCUMENT**

The purpose of the article is to formulate a conceptual vision of improving the scientific and methodological foundations of the application of special knowledge in the field of forensic documentation through the formation within the forensic technical examination of documents of a new expert specialty – determining the statute of limitations (index 2.4). The reliability of the obtained results and conclusions is ensured by the use of a set of general scientific research methods. In particular, with the help of the historical-legal method the scientific opinion on the content of special knowledge in retrospect is investigated; system-analytical – generalized scientific approaches to highlighting the main objectives of the use of special knowledge; system-structural – the range of special knowledge in the field of forensic document science, which should be possessed by an expert documentologist, is defined, the definition of «special knowledge in the field of forensic document science» is formulated; system-functional – formulated a conceptual vision of ways to improve the scientific and methodological foundations of the application of special knowledge in the field of forensic document science. In addition, for practical implementation, such forms of knowledge as concepts, laws, hypotheses, theories are used, which allow to apply them further, receiving scientific approbation. The definition of «special knowledge in the field of forensic document science» is formulated and the necessity of creation within the limits of forensic technical examination of documents of a new expert specialty – definition of prescription of the document (index 2.4) is scientifically substantiated. As a result of retrospective analysis of scientific opinion on the content of special knowledge, it is stated that the discussion on this subject continues, determining the expediency of determining special knowledge by areas of application. A wide range of special knowledge in the field of forensic document science is outlined, which should be possessed by an expert document maker, forming a separate category of knowledgeable persons. Scientifically substantiated, given the amount of special knowledge that document experts should have, promising areas of expanding the possibilities of forensic technical examination of documents, providing for the creation of a new expert specialty – determining the statute of limitations (index 2.4) and initiating new approaches to forensic training.

Key words: *forensic examination; forensic technical examination of documents; expert specialty; determination of prescription of documents; forensic document science; expertise; special knowledge in the field of forensic document science; forensic expert; expert documentologist.*

Надіслано до редколегії 08.04.2021
Рекомендовано до публікації 16.04.2021